मान् विप्रः कृष्णेन स बभूव ह । अद्याप्युतङ्कमेघाश्च मरौ वर्षन्ति भारत" ।

उतथ्य पु० अङ्गिरसः श्रद्धायां पत्न्यामुत्पन्ने गुरोर्ज्येष्ठभ्रातरि । "त्रयोह्यङ्गिरसः पुत्रा एते सर्वत्र विश्रुताः । बृहस्पतिरुतथ्यश्च संवर्त्तश्च धृतव्रतः" भा०आ० ६६अ० । तस्यापत्यम् अण् औतथ्यः स च उतथ्येन ममतायामुत्पन्नः बृहस्पतिशापात् जात्यन्धतां प्राप्तस्तत्कथा यथा "अथोतथ्य इति ख्यात आसीद्धीमानृषिः पुरा । ममता नाम तस्यासीद्भार्य्या परमसम्मता । उतथ्यस्य यवीयांस्तु पुरोधास्त्रिदिवौकसाम् । बृहस्पतिर्बृहत्तेजा ममतामन्वपद्यत । उवाच ममता तन्तु देवरं वदतांवरम् । अन्तर्व्वत्नी त्वहं भ्रात्रा ज्येष्ठेनारम्यतामिति । अयञ्च मे सहाभाग ! कुक्षावेव बृहस्पते ! । औतथ्यो वेदमत्रापि षडङ्गं प्रत्यधीयत । अमोघरेतास्त्वञ्चापि द्वयोर्न्नास्त्यत्र सम्भवः । तस्मादेवञ्च नत्वद्य उपारमितुमर्हसि । एवमुक्तस्तदा सम्यग्बृहस्पतिरधीरधीः । कामात्मानं तदात्मानं न शशाक नियच्छितुम् । स बभूव ततः कामी तया सार्द्धमकामया । उत्सृजन्तन्तु तं रेतः स गर्भस्थोऽभ्यभाषत । भोस्तात ! मा गमः कामं द्वयोर्न्नास्तीह सम्भवः । अल्पावकाशो भगवन् ! पूर्व्वं चाहमिहागतः । अमोघरेताश्च भवान्न पीडां कर्त्तुमर्हसि । अश्रुत्वैव तु तद्वाक्यं गर्भस्थस्य बृहस्पतिः । जगाम मैथुनायैव ममतां चारुलोचनाम् । शुक्रोत्सर्गं ततो बुद्ध्वा तस्या गर्भगतो मुनिः । पद्भ्यामारोधयन्मार्गं शुक्रस्य च बृहस्पतेः । स्थानमप्राप्तमपतद्रेतः प्रतिहतं तदा । पपात सहसा भूमौ ततः क्रुद्धो बृहस्पतिः । तद्दृष्ट्वा पतितं शुक्रं शशाप स रुषाऽन्वितः । उतथ्यपुत्त्रं गर्भस्थं निर्भर्त्स्य भगवानृषिः । यन्मां त्वमीदृशे काले सर्व्वभूतेप्सिते सति । एवमात्थ वचस्तस्मात्तमो दीर्घं प्रवेक्ष्यसि । स वै दीर्घतमा नाम शापादृषिरजायत । बृहस्पतेर्बृहत्कीर्त्तेर्बृहस्पतिरिवौजसा । जात्यन्धो वेदवित्प्राज्ञः पत्नीं लेभे स विंद्यया । तरुणीं रूपसम्पन्नां प्रद्वेषीं नाम ब्राह्मणीम् । स पुत्राञ्जनयामास गौतमादीन् महायशाः । ऋषेरुतथ्यस्य तदा सन्तानकुलवृद्धये । धर्मात्मा च महात्मा च वेदवेदाङ्गपारगः । गोधर्मं सौरभेयाच्च सोऽधीत्य निखिलं मुनिः । प्रावर्त्तत तदा कर्त्तुं श्रद्धावांस्तमशङ्कया" । भा०आ०१०४अ० । "शूद्रावेदी पतत्यत्रेरुतथ्यतनयस्य च" मनुः । "उतथ्यतनयस्य गौतमस्येति" कुल्लू० । तस्य उतथ्यपौत्रत्वेऽपि तत्कुलवर्द्धनात्तथात्वं तस्य जात्यन्धतया स्मृतिकर्त्तृत्वाभावेन तत्पौत्रस्यैव गौतमस्य स्मृतिकर्त्तृत्वात् तस्यैव सम्मतिकथनं युक्तमिति" "तथ्यामुतथ्यानुवज्जगादाग्रे गदाग्रजः" माघः । अयञ्च आङ्गिरसगोत्रप्रवरमध्यस्थ ऋषिभेदः ८१७पृ० विवृतः ।

उतथ्यानुज पु० ६त० । बृहस्पतौ उतथ्यावरजादयोऽप्यत्र । "तथ्यामुतथ्यानुजवज्जगादाग्रे गदाग्रजः" । [चारे च

उताहो अव्य० उत च आहो च द्व० । १विकल्पे, २प्रश्ने ३वि-

उत्क त्रि० उद्गतं मनोऽस्य उद्+नि०-क । १उन्मनस्के २अन्यमनस्के । "अगमयदद्रिसुतासमागमोत्कः" कुमा० । "तच्छ्रुत्वा च श्रवणदुर्भगं गर्ज्जितं मानसोत्काः" मेघ०" । "उत्कं धरं द्रष्टुमवेक्ष्य शौरिस्तत्कन्धरं दारुक इत्युवाच" माघः ।

उत्कच त्रि० उद्गतः उन्नतो-कचोऽस्य । १विकचे केशशून्ये २उन्नतकेशे च "प्रणम्य विकचः पादावगृह्णात् स पितुस्तदा । मातुश्च परमेश्वासस्तौ च नामास्य चक्रतुः । घटोहास्योत्कच इति माता तं प्रत्यभाषत । अब्रवीत्तेन नामास्य घटोत्कच इति स्म सा" भा०आ०१५६ ।

उत्कट पु० अतीव कटति उद्+कट-अच् । १रक्तेक्षौ, २शरे च ३त्वक्पत्रे । (तेजपात) ४गुडत्वचि (दारचिनि) च न० । ४अविसंवादिविषये त्रि० । उत्ककोटिसम्भवना तत्रौत्कट्यं विषयताविशेषः स च अविसंवादिप्रवृत्तिप्रयोजकताप्रयोज्य इति नव्यनैयायिकाः । उद्गतः कटः आवरणं यस्य प्रादि०ब० । ५तीव्रे त्रि० । ६भिन्नकटे गजे पु० । "चन्द्रांशुनिकराभासाहाराः कासाञ्चिदुत्कटाः" रामा० । मदोत्कटः । "शुक्रशोणिसंयोगे यो भवेद्दोष उत्कटः" सुश्रु० "कितवा यानि दीव्यन्तः प्रलपन्त्युत्कटा इव" भा० स०६३अ० । ६विषमे त्रि० उत्कटाशनम् "कांश्चित्तु कुटजानान्तु विटपेषूत्कटानिव" भा०व०१५६अ० । ७सैंहीलतायाम् स्त्री ।

उत्कण्ठ पु० उद्गतः कण्ठं पादोयत्र । "नारीपादौ च हस्तेन धारयेद्गलके पुनः । स्तनार्पितकरः कामी बन्धश्चोत्कण्ठसंज्ञित" इति रत्यङ्गे बन्धभेदे उन्नतःकण्ठो यस्य । २उद्ग्रीवे त्रि० । "रथस्वनोत्कण्ठमृगः" रघुः ।

उत्कण्ठा स्त्री० उद्+कठि-अ । इष्टलाभाय कालासहनरूपे १औत्सुक्ये २चिन्तयाञ्च । "यास्यत्यद्य शकुन्तलेति हृदयं संस्पृष्टमुत्कण्ठया" शकु० । "उत्कण्ठायां हृदि न कुरुते कारणानां सहस्रम्" पदाङ्कदू० "त्वामुत्कण्ठा विरचित-